

Наташа Ковачевић

ТРАГИЧКИ ОБРАЗАЦ У ПЕСМИ „БОГ НИКОМ ДУЖАН НЕ ОСТАЈЕ”

Дуго се носим са артефицијелношћу ове прелепе песме, њеном фројдовском причом. И још се питам: како је и да ли је могуће да неписмен човек, у забитима, у доба преткосовске битке, испева овако дубоку, снажну, моћну у садржају песму јединственог епског израза. Не може се сврстати ни у један жанр, јер је истовремено социјалног, религиозног, психолошког, филозофског карактера, који се преплићу, спајају, неприметно, глатко, логично, узбуђујуће сугестивно.

Улазимо у песму кроз слику речи:

„Два су бора напоредо расла
И међ’ њима танковрха јела.
То не била два бора зелена
Нит међ’ њима танковрха јела
Већ то била два брата рођена
Једно Павле, а друго Радуле
И међ’ њима сестрица Јелица.
Браћа сеју врло миловала.”

Зелена слика. Лепота, младост, љубав. Два бора зелена: висока, усправна, снажна, свима јасни симболи божјег дара. Заштитници породичног круга. Перјаници доброте, чувари немоћних.

Сестра Јелица – висока и витка, нежна, крхка, тиха и смерна. Млада лепота, зелена, љубави пуна.

„Браћа сеју врло миловала.”

Словенска антитеза, метафора, алегорија – граде експозицију сликом, бојом и значењем, умећем сјајног песника. Тај песник није био писмен, није знао за школу, теорију књижевности, естетику уметности, али је знао оно што у животу припада изузетнима. Мистерију креативности: бесмртни извор идеја, музику речи, тајну људске душе, превођење нематерије у материју, духовни свет ума; коме се небо спушта у руке, а коме трава промиче кроз кости.

Почетак трагедије је дар братске љубави, земаљски предмет љубоморе. Злаћани ножеви! Фатална иронија или судбинска предодређеност? Када је Павле даривао сестру злаћаним „ножима” видео је сјај лепоте – злато злату, а не сечиво патолошке страсти. Није слутио дубине пакла љубоморе! Његова љуба, млада Павловица, боловала је од те тешке болести и видевши очито „доказ” да он више воли сестру него њу, пада у делиријум лудила. Фројдовском луцидношћу песник је води у морбидност злочина. Корак по корак: од тражења „биља од омразе” до убиства свега што чини свет љубави њеног господара. Нож је у српској традицији симбол смрти, живота и тако, у ноћи она убија вранца у ливади и шаље прву поруку зла говорећи Павлу:

„На зло Павле сеју миловао
Убила ти вранца на ливади.”

На несрећу, брат више верује сестриној заклетви.

„Нисам брате, живота ми мога
Живота ми и мога и твога.”

Махнита жена тек сада схвата дубину нечега што не може ни да досегне, а камоли уништи. Њена сужена свест зато наставља крвавим путем и следеће ноћи убија Павловог сокола и истим следом оптужује Јелицу, али њено закљичање љубављу Павла враћа у самога себе.

Можемо замислити ужас породице над несрећом која се сручила на њих. Њихова немоћ да разумеју узрок пакла у који су бачени помаже некоме ко више није ни човек, а камоли мајка.

Нечувена и незамислива, античка кулминација: дно пакла, где ју је бацила опсесивна љубомора, мржња, завист, опсесија, лудило зла. Чистиште – она нема ни ум, ни душу, ничега људског, али има црвене очи Легије, које је кроз таму воде до Јеличине собе, где тихо извлачи испод јастука ноже, да би у бесу оствареног плана дошла до колевке свога новорођенчета и убије га! Као јагње да убија! Тихо се враћа у одају и ставља крваве ноже под јастук. Овим трећим злочином Павле више није ни брат ни човек. Само бол. А у таквом болу не верује се ни

сестри ни себи и крик „разапни ме коњ’ма на репове” је, заправо, његов крик. Бол убија љубав и паганска казна кида Јеличино тело.

Песник морбидну сцену оплемењују божјим милосрђем и чистим симболима.

„Ђе је од ње капља крви пала
Онђе расте смиље и босиље;
Ђе је она сама собом пала
Онђе се је црква саградила.”

Црква – висока, светла и лепа као Јелица. Вечна опомена – не и једина:

„Мало време затим постојало
Разбоље се млада Павловица.”

Каква болест. Дуга девет година, а ужасна као она сама:

„Кроз кости јој трава промицала
У трави се љуте змије легу.”

Невероватно снажна слика! Вишеслојна, као свака казна за злочин, разобличује тело у распадању, живи леш, божји гнев. Песник најзад улази у велико финале, митско и религиозно, земаљско и небеско. Млада Павловица тражи опроштај од Јеличине цркве али врата храма остају затворена. Као у библијским временима злочин над злочинима нема опроштаја, пакао – паклу.

Сада је Павле схватио и разапине је коњ’ма на репове. Страхотна истина се открива у потресном приказу човечјег изопачења у страсти љубоморе и зависти. Застаје дах пред следећим стиховима:

„Ђе је она сама собом пала,
Језеро се онђе провалило;
По језеру вранац коњиц плива,
А за њиме злаћена колевка,
На колевци соко ‘тица сива,
У колевци оно мушко чедо,
Под грлом му рука матерна,
А у руци теткени ножеви.”

Земља се провалила и пакао је испливао на видело али, оно што највише фасцинира је креативност великог мајстора речи – да трагедију наслика као лепоту, а да екстазу остави на земљи.